

TEXTILÀNDIA

Textilàndia és un treball, fins avui inèdit, escrit per Josep M. Huertas Claveria, que no va ser publicat al seu moment per la gran generositat envers els altres de la qual en Josep Maria no presumia mai.

La publicació d'aquest article era prevista en el número 10 de la revista *Icària*, però ell mateix el va sacrificar per donar prioritat a altres articles. Els membres de l'Arxiu creiem que no hi ha millor manera de recordar Josep M. Huertas Claveria que la lectura dels seus escrits. Per tant, us desitgem que gaudiu d'aquest magnífic article sobre el nostre barri.

Al llarg de pràcticament dos segles, Poblenou va ser el territori on va créixer més la indústria. Ja ho deia Xavier Benguerel: «I teníem fàbriques. Moltes fàbriques. Fàbriques que engegaven quan encara feia nit i plegaven Déu sap quan, fins que van venir els del sindicat i van posar els rellotges a l'hora.» Aquest és un petit passeig per la seva història.

Jordi Nadal i Xavier Tafunell utilitzen aquest títol gairebé humorístic de Textilàndia en afrontar el capítol dedicat a la indústria tèxtil a Sant Martí de Provençals al seu ja clàssic llibre sobre la Manchester catalana¹. El 1861, les tres quartes parts de les empreses eren d'aquest ram i, tot i que el 1904 la proporció s'havia reduït al 41%, la indústria en general havia crescut tant a Sant Martí que encara hi havia més empreses tèxtils. El que succeïa és que altres rams s'havien estès molt més que no ho estaven.

Dins del tèxtil, el ram de l'aigua era l'especialitat més important, fins al punt que el 30% de la quota fiscal espanyola dels aprestos i els acabats, o sia del ram, es cotitzava a Sant Martí.

Aquell món, que va donar feina a diverses generacions, avui és només un record. L'octubre de 1977, Agustí Prats, dirigent de Comissions Obreres que va treballar tota la vida al ram de l'aigua, ho deia ben clar: «El tèxtil es mor»². El ram va intentar resistir a vegades amb la fórmula de societats laborals, perquè un lloc de treball era més bo que una indemnització i l'atur, però simplement va ser un darrer intent que, en alguns casos, es va perllongar fins a la dècada dels anys noranta. Ara tot és ruïna, abandonat i solars llestos per a la construcció. Només en alguns casos, com Vicente Illa, subsisteixen tallers que ocupen l'antiga fàbrica.

El que segueix és un recorregut històric i sentimental per les fàbriques que van donar el seu perfil al Poblenou. Començarem per les del ram de l'aigua.

Can Ricart, ara cau d'artistes

Passatge del Marquès de Santa Isabel, 24. Del 1852 al 1912 va ser una fàbrica notable —l'any 1854 tenia 133 obrers— envoltada d'arbres. Una descripció del segle XIX diu que hi havia «magníficos plátanos y eucaliptos, los cuales rodean bellísimos jardines, verdes prados y deliciosas huertas con bosques de naranjos y rosales»³. Frederic Ricart i Gibert, fill del

Catex.

fundador, va ser honorat amb el títol de marquès de Santa Isabel, i el passatge que duia a la fàbrica, fins aleshores passatge de Ricart, també va ser ennoblit. Ricart era militant del Partit Conservador i partidari d'unes relacions molt paternalistes amb els seus obrers, la qual cosa no li va estalviar alguna vaga a finals del segle XIX. La fàbrica va ser venuda a la família Bertrand, que la va mantenir fins ben entrats els anys cinquanta. La casa particular dels Ricart, al passeig de Sant Joan, és la seu de la Societat d'Aigües de Barcelona. La vella fàbrica del ram de l'aigua acull ara tallers d'artistes agrupats a la societat Hangar.

Achon al pont de les vaques

Barri de la Plata, 22. Aquesta era l'adreça de la fàbrica del francès Jean Achon, que el 1844 ja disposava amb el seu germà d'una extensió notable de terrenys a Sant Martí per instal·lar els seus prats d'indianes. La gent, però, situava millor la fàbrica al pont de les Vaques, un topònim irremeiablement perdut, i li deien el Prat Nou. Els militars li van posar pegues perquè els terrenys eren a menys distància del que establien les normes, que prescriuen que havien d'estar com a mínim a 6 km de la Barcelona emmurallada. Achon va ser un dels fundadors del Banc de Barcelona i, també, de les Escoles Franceses, a la Gran Via. Va ser l'introduïdor d'algunes novetats tècniques, com ara la màquina d'estampar quatre colors alhora. Va morir el 1883 i els seus fills van continuar el negoci; la darrera referència és del 1901.⁴

Del prat de Can Felipa al centre cívic

Marià Aguiló, cantonada amb Peralada. El carrer de Pallars s'estrenyia i donava lloc al de Peralada. Era la fàbrica Catex la que impedia que s'ampliés. Josep Vilà i Soler (1843-1900) va fundar aquesta

Casas Jover.

gran empresa el 1879. Va comprar una finca que es coneixia amb el nom de Can Felipa, nom que ha sobreviscut a tots els canvis. Vint anys després, un gran incendi va destruir la indústria, però de seguida la van refer. Disposaven d'una altra fàbrica a la Verneda. Van ser els impulsors de la fibra artificial des del 1907 i van crear una indústria dedicada a la novetat a Blanes. El 1963, Catex era la fàbrica més important de Sant Martí, però quinze anys després la crisi del tèxtil la va abocar al tancament. La lluita veïnal es va traduir en el fet que al solar no s'hi fessin només pisos. Una part del complex fabril és ara el Centre Cívic de Can Felipa, i una altra part, una piscina.

Casas Jover i la pedra del rei

Pere IV, 293; després, Pere IV, 450. L'any 1900, Joaquim Casas Jover celebrava els 125 anys de la fàbrica que havia creat el seu avantpassat, Marià Casas. Des d'aleshores, l'empresa havia prosperat i participat en la creació de la Banca Jover. Estampaven sis milions de metres de tela l'any. La celebració durà poc a Joaquim Casas Jover, que va morir el 4 de juliol del mateix 1900. Les seves filles Camila i Elisa van heretar el negoci. El 1982, l'empresa va plegar veles. En un racó de la façana de la primera fàbrica, al número 293 del carrer de Pere IV, una placa recorda en llatí la visita, el 1804, del rei Carles IV a Sant Martí.

De Can Janas a Can Buhigas

Pere IV, 247. Un vell edifici amb certes pretensions es conserva encara, esperant alguna piqueta. Joan Framis i Torrents va arribar el 1861 i va posar una fàbrica amb 25 operaris. Sis anys més tard, va esclatar una caldera i va morir un operari. El 1919 la fàbrica, el motiu de la qual era Can Janas, va passar a propietat de Josep Buhigas, que ja disposava

Can Ricart.

Can Illa.

d'una altra empresa al Poblenou. Arribà a tenir 200 obrers, però amb el temps va plegar i es va dividir en petits tallers. La façana més noble donava al passatge de l'Angle.

Els Cantí

Rambla del Poblenou, 59. Antoni Cantí Domingo tenia una fàbrica del ram de l'aigua en el recinte de Metales y Platería Ribera. Abans, havia disposat d'una petita fàbrica al carrer de Marià Aguiló, i encara Domènec Cantí en va obrir una altra al carrer de Pere IV. Els Cantí havien estat pioners del ram de l'aigua des del 1840, quan Joan Cantí va obrir un taller amb només tres obrers.

John Parsons, un fundador del Barça

Sant Joan de Malta, 72. John Parsons Rawson era un jove anglès que, amb el seu germà, va tenir la idea de comprar la fàbrica del ram de l'aigua coneguda com a Can Boldú. Parsons va participar, a més a més, amb Joan Gamper en la fundació del Barça. Can Parsons, que donava feina a més de 200 obrers, gaudia d'aigua abundant que prenia de la sèquia de la Madriguera. A les dues del migdia, quan sonava la sirena que indicava l'hora de plegar, el carrer de Sant Joan de Malta semblava un riu de gent, segons que evoca un treballador. Amb els anys,

la fàbrica va passar a Francesc Vila i, després, als germans Creu.

Rottier, el negre anilina i García Oliver

Sant Joan de Malta, 62. Molt a prop de Can Parsons hi havia una de les fàbriques de la societat Martí & Rottier. L'altra era a Pere IV, 397. L'empresa havia nascut el 1902 com a Pavy & Martí, però deu anys després hi entrà com a soci Emili Rottier. Van prosperar amb el seu negoci i com a socis de l'empresa Pla, Panadés i Rottier, que fabricava un color molt utilitzat en el ram, el negre anilina. Un treballador famós a la dècada dels anys trenta va ser Joan García Oliver, líder anarcosindicalista que, durant la Guerra Civil, va esdevenir ministre de Justícia. Can Rottier va acabar essent una societat anònima laboral.

Vicente Illa i la vaga de tramvies

Bolívia, 340. L'edifici ho diu ben clar: va ser una indústria moderna, nascuda als anys vint. Disposava de tres plantes que funcionaven a ple rendiment, amb tres torns horaris en els moments de més feina. Arribà a tenir 500 treballadors. El 1951, obrers de Can Illa van sortir al carrer durant els dies de la vaga de tramvies, per posar obstacles per no deixar passar els vehicles. L'obrer Pere Ruiz va ser denunciat, però l'actitud solidària dels seus companys en va impedir la detenció⁵. Vicente Illa era un patró molt intransigent i va combatre en els diaris, per mitjà de cartes al director, l'aplicació dels convenis col·lectius. L'empresa va plegar als anys setanta i es va dividir en petits tallers, que encara funcionen.

Emilio Rottier.

Medir, o les societats laborals

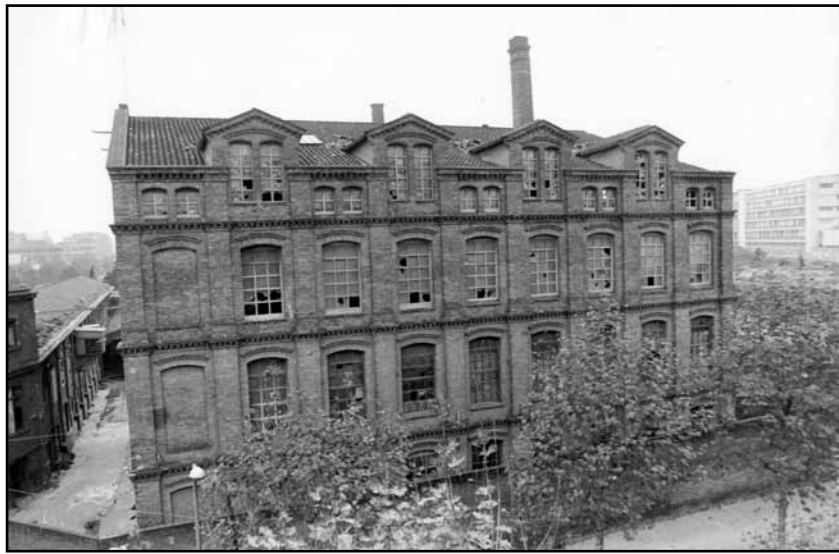
Castella, 18. Intentar-ho, ho van intentar. Els obrers no es van resignar al tancament de les fàbriques per mala gestió. Josep i Alfons Medir van muntar una empresa on ja n'hi havia hagut una altra, Can Baladó, que també havia estat de la família Cantí. El 1950, quan entrava un noi nou li preguntaven tres coses: si sabia escriure, si sabia llegir i si no robaria. Aleshores eren 200 obrers; el 1996, transformada en societat anònima laboral, encara pagava 46 salaris. Disposaven d'una altra empresa, al carrer de Provençals. Va ser de les darreres empreses del ram de l'aigua a desaparèixer.

Puntí, Chalaux, Mas, Murlà...

Hi va haver moltes més fàbriques. Segimon Puntí en tenia una a la França Xica, creada el 1855, que va arribar a tenir 300 obrers. I posseïa una altra fàbrica al carrer de Vilamarí. Bohigas i Pujol (Sant Joan de Malta, 126) disposava de 70.000 m² i 100 treballadors el 1916. El sobrenom de la fàbrica era Can Burrull, per haver estat el pagès Tomàs Burrull qui els havia venut els terrenys. El mas es va conservar fins a les acaballes de la dècada dels anys noranta, quan el carrer de Sant Joan de Malta va canviar del tot de fesomia. La fàbrica va funcionar fins ben entrats els anys vuitanta. Vicenç Buxareu (Llull, 16) va muntar una bonica indústria a principis del segle XX, amb instal·lacions modernes. La Vidua de Capellà ocupava una llarga planta baixa al carrer de Pallars, 58, cap al 1915, i la Vidua d'Emili Chalaux feia el mateix a Almogàvers, 41, en un edifici propi. Fills de Josep Fàbregas (Pallars, 30) eren unes naus on treballaven menors d'edat, un fet no inhabitual a la Barcelona de fa un segle. J. i M. Herando (Sant Joan de Malta, 97) van aconseguir una medalla d'argent a l'Exposició del 1888, i Francesc

Mañà treballava per al ram en una indústria situada a la cruïlla del carrer de Pere IV i la Diagonal (és un dir, perquè la Diagonal no estava oberta). La Vidua de Domènec Mas (Pere IV, darrere de les latrines) era una indústria que havia existit des de finals del segle XVIII, quan tot eren prats d'indianes. Donava feina a 250 obrers. Un altre fabricant antic era Domènec Murlà, que el 1879 ja estava establert a Badajoz, 74, amb tres calderes que feien funcionar la seva indústria. Josep Quera (Pere IV, 435), de família d'industrials des del 1846, es va instal·lar en una fàbrica de regust modernista el 1909. Andreu Vidal (camí dels Capellans) tenia la indústria enmig dels camps de darrere Can Girona, coneguda també com a Vidal i Serra. Com que la fàbrica estava una mica aïllada, es vigilava molt els treballadors. Un dia van retenir una obrera pensant que s'enduia una peça de roba i, senzillament, estava embarrassada. Als anys vuitanta es va pensar a fer-hi una societat anònima laboral, però finalment se'n va apropiat un grup d'obriers anarquistes. Al poc temps va plegar i avui funciona com a indústria tradicional al polígon de Lliçà de Vall.

Can Llimonet era el nom popular de Buigas Samsó (Pere IV, 391), i es trobava a prop de Ca l'Isidret, uns camps el nom dels quals persisteix en un passatge gairebé inexistent. A Ca l'Isidret hi havia també una fàbrica d'estampats, la de Mulleras i Sauqué. Al mateix carrer de Pere IV, però al número 295, Caballeria i Gras va aprofitar les instal·lacions deixades per Casas Jover per posar-hi una fàbrica del ram de l'aigua. Aprestos Guasch, al carrer de Pallars, va tancar fa poc. Es dedicava essencialment a fer mocadors i va arribar a tenir 50 treballadors. Algunes fàbriques van batejar el carrer on eren com a Talsa, situada al final d'un passatge en mal estat que no té sortida. Talsa és l'acrònim de Tintes

Ca l'Aranyó.

En Josep M. Huertas en una visita de l'Arxiu a Ca l'Aranyó, durant les obres de rehabilitació de l'edifici. Març de 2004.

FOTO PERE PARERA

y Aprestos de Lanería, S.A. i va néixer el 1932, quan va comprar els terrenys a la família Serracant. A la plaça de la Unió, la Vidua de Josep Sala hi tenia una fàbrica des del 1859. La construcció del mercat va comportar, a la llarga, el trasllat a un immens descampat del futur barri del Bon Pastor, on, a més a més, va poder créixer.

La Quarantena era el motiu inquietant — temps d'epidèmies, de poca sanitat — de la fàbrica de Joaquim Porxas, al camí Antic de València. Al petit carrer de Pau Claris, després Rafael Campalans, ara inexistent per les obres que han transformat part del Taulat, hi hagué l'empresa de blanqueig de Josep Maria Llaudet. I, finalment, al número 4 del carrer de Pallars, Francesc Gay Llorach en tenia una altra.

L'altre món tèxtil

Fàbriques de filats de tota mena destacaven igualment dins del panorama de Textilàndia. Serà difícil, com en el cas del ram de l'aigua, esmentar-les totes.

Juncadella, un cognom il·lustre

Recaredo, 4. Ni el carrer queda. Jeroni Juncadella, un nom il·lustre de la burgesia catalana, també va provar sort al tèxtil. El 1853 va comprar una fàbrica de filats i, quatre anys després, donava feina a 118 obrers. L'establiment era conegut com La Campana. Moltes fàbriques disposaven d'un motiu. Juncadella va ser un dels fundadors del banc conegut com a Crèdit Mercantil. Els fills van continuar un temps el negoci a la seva mort. Cap al 1904, la van traspasar a l'empresa Pastells i Regordosa.

Els Bonaplata, fins a l'annexió

Pere IV, 314. Salvador Bonaplata va posar a Sant Martí una fàbrica de cretones quan la seva família ja feia anys i panys que es dedicava al tèxtil en el clos de les muralles. Va ser un dels primers fabricants a fer l'opció martinenca. En morir el seu

fill, Salvador Bonaplata Fàbregas, el 1893, la família decidí deixar el negoci, i quatre anys més tard, el mateix any de l'annexió de Sant Martí a Barcelona, va tancar.

La fàbrica del senador

Barri de la Plata, 19. A la zona coneguda com el pont de les Vaques, Josep Ferrer Vidal va posar la seva filatura en una indústria que va comprar a un dels Cantí, Pere. Era tan gran que hi treballaven prop de 900 persones. Ferrer, diputat primer i senador després, sempre pel Partit Conservador, era una de les grans figures industrials de Catalunya. Va morir el 1893, i quinze anys després, el 1908, els seus fills tancaven la fàbrica. El solar es va urbanitzar i un passatge conserva des del 1922 el record del famós industrial.

De Can Jaumandreu a Barcelona Activa

Sant Joan de Malta, 62. Joan Jaumandreu i Torra, president de l'Institut Industrial de Catalunya, la patronal del segle XIX, va obrir una fàbrica d'estampats que donava feina a 200 obrers, cap al 1860. Era també regidor de l'Ajuntament de Barcelona i un dels impulsors de l'enderroc de les muralles. A la mort de Jaumandreu, el 1881, l'edifici canvià d'especialitat, en quedar-se'l la família Aranyó, que el va dedicar al negoci de la llana; per això se'n deia el Vapor de la Llana. Després, va ocupar part de les naus Lleó Benguerel. Crida l'atenció la seva bonica xemeneia troncal de 38 m. Està previst conservar-lo i habilitar-lo com a segona seu de l'empresa municipal Barcelona Activa, situada ben a prop.

El destí de Ca l'Aranyó

Llacuna, cantonada Tànger. Va ser construïda el 1863 per les famílies Escubós i Aranyó, que volien fer-hi teixits de llana. El mestre d'obres d'aquest bonic edifici, cada vegada més abandonat, va ser Josep

Marimon, segons un model anglès de l'empresa Prince, Smith & Keighley. De seguida va ser una de les fàbriques més importants de la Manchester catalana, fins al punt que al cap de tres anys d'haver-se inaugurat tenia 747 obrers. Invariablement, entre el 1868 i el 1920 va ser una de les primeres empreses en volum de negoci de Sant Martí. El 1986 va tancar i se'n va anar a Sant Celoni. Comprada pel constructor Josep Maria Figueras, va acabar cedida a l'Ajuntament, que de moment no sap què fer-ne, ni tan sols si conservar-la en bon estat. Només ha intentat posar-hi un fracassat Museu de la Moto.

Dels mocadors de Joan Lucena al lli de Pere Alier

Pere IV, 294. El 1862, Joan Lucena va posar-se a fer mocadors amb 60 treballadors al carrer de Pere IV. Gairebé mig segle després, Pere Alier, cunyat de Josep Borrull, que tenia una petita fàbrica de fibres de lli i cànem, va comprar la més espaiosa indústria de Lucena. La fàbrica va durar molts anys.

El Cànem, fàbrica i presó

Doctor Trueta, 192. La fàbrica creada el 1880 pels germans Bertomeu i Carles Godó per fer sacs, xarpelles i altres productes amb el cànem era coneguda lògicament com El Cànem o Els Sacs. Un any més tard, els emprenedors industrials fills d'Igualada van crear el diari liberal *La Vanguardia*, que va esdevenir el més important de Catalunya. La major part de treballadors eren dones, i se les coneixia com les *xinxes*. Després de la Guerra Civil, els Godó van deixar la fàbrica al Govern perquè servís de presó, ja que els republicans derrotats no cabien a la Model. Les naus, dividides en tallers, encara continuen dretes, tot i que es parla de fer-hi pisos.

El Cànem.

Can Jaumandreu.

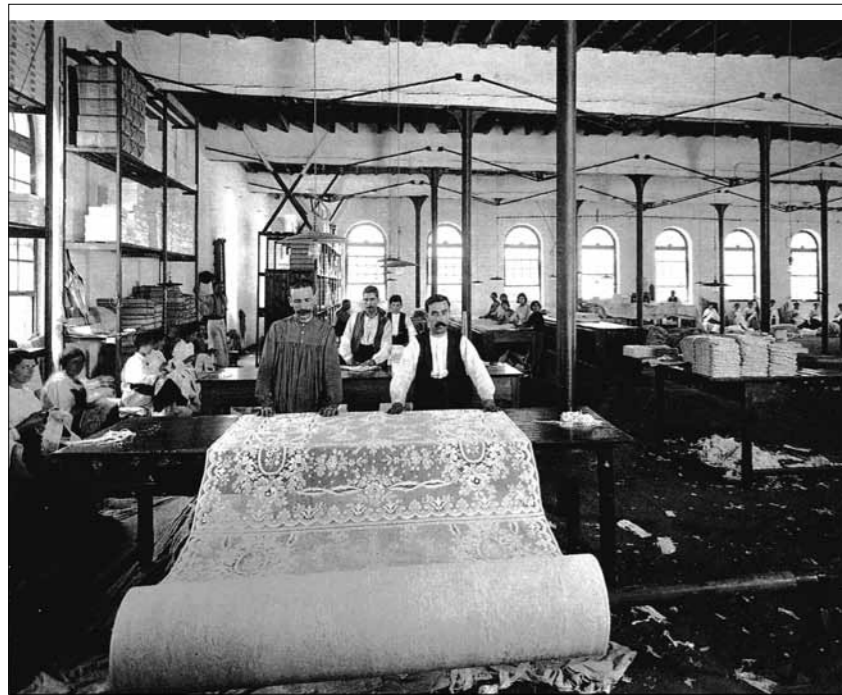
De sacs també en feien a una empresa de la qual només he pogut trobar el motiu, precisament Els Sacs, i que ocupava una part de les naus de l'antiga fàbrica de pneumàtics Klein. Nascuda als anys trenta, l'empresa plegà mig segle més tard.

El fil

Pere IV / Agricultura. Nom popular de la fàbrica Martí, Llopart i Trench, dedicada al cotó (mocadors, tovalloles, guardapols, camises, etc.). Aquesta societat tenia una altra fàbrica a Pla de Cabra i una tercera al Rosselló francès. Va funcionar des de finals del segle XIX fins als anys seixanta. Enderrocant l'edifici, al solar ara hi ha una agència de la casa Renault. Hi treballaven 200 obrers, en bona part dones. Un veí recorda les dones avançant pels camins enfangats amb els nens a collibè, que deixaven a unes senyores grans del barri del Tomàquet, que en tenien cura. El 1904 figura com una de les grans fàbriques de Sant Martí.

Les cortines de tul de l'Escocesa

Pere IV, 345. La Escocesa, nom popular de l'empresa Johnston Shields & Co, es va instal·lar al Poblenou el 1894. Els 40 primers obrers procedien d'Escòcia, i la quarta part eren dones. Es van especialitzar en tul, i les seves cortines obtingueren justa fama. Va

La Escocesa.

funcionar tant que es feren tres tornos amb més de 200 treballadors. A la dècada dels anys noranta, els obrers van formar una societat anònima laboral fins que el negoci no va donar per més. Ara hi ha uns tallers d'artistes.

Les altres

Com en el cas del ram de l'aigua hi ha una pila d'empreses que no hem esmentat. Entre aquestes empreses, i per continuar amb les estrangeres, tenim The Catalan Worsted (Llacuna, 76), dedicada als filats d'estam, creada pels germans Fred i Frank Bastow, que van optar per instal·lar-se a Catalunya davant de l'aranzel proteccionista que gravava els productes que venien de fora d'Espanya. L'empresa només durà del 1895 al 1910. Canals i Parès (Llacuna/Tànger) era davant de Ca l'Aranyó, i va ser impulsada per Antoni Parès, que tenia una altra fàbrica a Capellades; treballava en teixits de cotó i de llana. Cal Negre (Pere IV, 567), al final del Poblenou, era el motiu de la indústria de Francesc Freixas, inaugurada als anys vuitanta del segle XIX. Francesc Bley (camí Antic de València, 80) era una petita fàbrica de finals del segle XIX. Les Indústries Rofo (Pere IV / Selva de Mar) van funcionar fins ben entrada la dècada dels anys seixanta. Fill de Francolí (Llacuna, 80) tenia 40 treballadors i va ser de les darreres indústries tèxtils a plegar. Prop de Canals i Parès i, per tant, de Ca l'Aranyó, hi havia una altra fàbrica tèxtil, Martí Torres Germans (Tànger/Llacuna), que el 1919 va passar a ser propietat dels senyors Estapé i Ros. Al camí Antic de València, 106, Fill d'Andreu Figueras va funcionar durant més de mig segle, almenys entre el 1910 i el 1965. També se la coneixia com a Manufactura Catalana. Can Ponsa es dedicava als estampats de

seda, també al camí Antic de València. Funcionava a finals del segle XIX. Ornaments religiosos i mocadors de seda eren dues especialitats de R. Borrell (Llull, 17), que es coneixia igualment per les raons Sederies Modernes i Sericum. Manuel Olivella (Pujades, 102) destacava pels cordons i les cintes de fantasia, mentre que Cattelain i Jordà es dedicaven a les sedes (Pere IV, 162). Ben a prop, a Pere IV, 179, Joan Forasté tenia una petita fàbrica de lli i cotó. Al passatge del Camp, 5, Pere Rosell també treballava el cotó cap als anys noranta del segle XIX, i trenta anys després era Pere Torrents i Gros qui feia el mateix, però a Llacuna, 105. Una altra empresa cotonera era la de Fills d'Antoni Nadal (Ciutat de Granada, 84).

Tules y Encajes, una fàbrica que tancava el carrer de Pallars a l'altura de la Rambla, es va fer famosa quan José Luis Sáenz de Heredia hi va rodar *Mari-ona Rebull* el 1946. Una dècada després, l'empresa se'n va anar en orris i el carrer va quedar obert. El passatge de Piqué, amb les casetes baixes, recorda que hi vivien obrers de la fàbrica de Can Piqué, creada per Josep i Oleguer Piqué en terrenys de Gabriel Piqué, cap a la dècada dels anys vint. Josep Ribas Catà (Llacuna, 97) va ser un industrial pròsper, que feia roba de cotó i seda artificial per a dona, durant la mateixa dècada dels anys vint. Dins de Can Saladrigas, de la qual no parlem aquí perquè ja ho fa un altre treball, hi van funcionar moltes empreses, com ara Ferrer Costa i Can Cases, on arribaren a treballar, en un cas, 30 obrers, i en l'altra, prop de 50. Tèxtil Hispània, que encara funciona com a Colors Hispània (Pere IV, 486), ocupa l'indret conegut com el Prat d'Amigó o simplement Les Indianes. L'edifici està protegit des d'enguany pel Catàleg de patrimoni historicoartístic de Barcelona. Costa Mallol i Salvador Barnadas, totes dues al carrer de Tànger, treballaven la seda llaurada. Van plegar cap als anys seixanta, tot i que Barnadas va continuar al barri de la Salut.

Un cas particularment curiós és el de Xavier Muñoz, un fabricant de corbates que va arribar a ser regidor amb Pasqual Maragall, i que tenia una petita empresa al passatge dels Ciutadans, que es dedicava al teixit de fantasia per fer vestits femenins⁷ i que va ser enderrocada. Un altre corbater del Poblenou era l'empresa Verdager i Subirà (Pallars, 210).

Una guia de 1888

La *Guia de San Martín de Porvensals* de 1888 parla d'algunes fàbriques de filats perdudes en el temps, però que paga la pena ressenyar: Joan i Pau Calvell —eren oncle i nebot— en tenien una, La Corderia, al carrer de Sant Francesc, 32, que amb el temps va donar lloc al passeig que porta el seu cognom; Fabra i Portabella, els mateixos de la Fabra & Coats de Sant Andreu, tenien també La Xarxa (Provençals, 4), i La Granota, topònim ben poblenoví, era el nom d'una que era a Pere IV, 258, la de Josep i Tomàs Forasté; finalment, Fills d'Albert Prats (Joncar, 35) en disposaven d'una altra, coneguda popularment com a Can Casamitjana.

Les constructores de maquinària

Les fàbriques de maquinària tèxtil van conèixer temps de bonança amb el gran creixement que el ram va experimentar a tot Sant Martí. A més d'Oliva Artés hi hagué altres empreses importants, com ara La Constructora Econòmica, nom amb el qual era coneguda la casa Sabadell i Barba. Es trobava a Sant Joan de Malta, 54, o sia, al rovell de l'ou de la ruta tèxtil per excel·lència.

Dues fàbriques van utilitzar el nom de La Activa, i ho van fer a la mateixa època, als anys noranta del segle XIX. Canela i Puigdemívol era al número 13 del carrer de la Llacuna, i Josep Palà, al 275 del carrer de Pere IV. El 1870 es va fundar Maquinària Tèxtil Rosell, que a l'Exposició Internacional de 1929 va rebre un gran premi en l'apartat industrial. També tenia la seu a Pere IV, concretament al número 95. El carrer semblava especialitzat en el tema, potser per la seva amplària, que permetia maniobrar grans maquinàries. Al número 159, davant de la Rambla, tenia la seu l'empresa de Pere Canet. Un fill seu, Fruitós, n'era el propietari als anys seixanta, i era un dels empresaris que vivia al barri, al carrer dels Almogàvers, 239. Era l'únic veí de l'escala que aleshores tenia cotxe i minyona. L'empresa tenia 60 treballadors. I també a Pere IV, 331, hi havia una altra empresa dedicada a la maquinària tèxtil i, posteriorment, a la manipulació del paper, la de Pau Lerne, que datava de mitjan segle XIX i que va adquirir posteriorment Marcel·lí Vilarasau. En tancar als anys setanta, els veïns van urbanitzar toscament, pel seu compte, la placeta de la fàbrica Vilarasau, que amb la prolongació de la Diagonal va desaparèixer.

***

Per descomptat, podríem estendre la llista, però la nostra intenció ha estat fixar les principals empreses tèxtils que un dia van contribuir a batejar el Poblenou com la Manchester catalana, amb uns textos i unes imatges que ens porten a un món recent que, tanmateix, de vegades sembla com si no hagués existit, llevat de la memòria dels poblenovins.

NOTES

1. NADAL, JORDI; TAFUNELL, XAVIER. *Sant Martí de Provençals. pulmó industrial de Barcelona*. Columna, Barcelona 1992.
2. HUERTAS, J.M. «Agustí Prats: "El tèxtil es mor"». *Quatre Cantons*, octubre de 1977.
3. *El Industrial de Barcelona*, 5 de maig de 1867.
4. CABANA, FRANCESC. *Fàbriques i empresaris*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992-1994.
5. FANÉS, FÈLIX. *La vaga de tramvies*. Laia, Barcelona 1977.
6. Martí Checa publica en aquest número una monografia sobre Can Saladrigas.
7. Xavier Muñoz ha publicat un llibre de memòries que inclou la seva faceta d'empresari.

JOSEP M. HUERTAS

He utilitzat nombrosa bibliografia i molts retalls de diaris i revistes, especialment *Quatre Cantons*. També he conversat amb diversa gent, com ara Lluís Estrada, Manuel Andreu, Araceli Baulies, Agustí Prats...